

Валентина МОЛИНЬ

*старший викладач Косівського інституту
прикладного та декоративного мистецтва
Львівської національної академії мистецтв*

СКАРБНИЦЯ ГУЦУЛЬСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Музей Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, володіючи багатою збіркою творів визначних майстрів Гуцульщини XIX–XX століть та дипломних робіт, функціонує як оберіг мистецьких надбань і широківідомий центр їх популяризації.

Зароки свого існування музей виріс у потужний осередок навчальної науково-дослідної діяльності навчального закладу, став справжнім науково-методичним центром.

Говорячи про історію музею, слід насамперед згадати ім'я ініціатора, засновника, а згодом і багатолітнього завідувача та наукового консультанта установи Олексія Григоровича Соломченка (1920–2002). Ім'я косівського мистецтвознавця, заслуженого працівника культури України, члена Національної спілки художників України, лауреата премії імені Юрія Шкрібляка нині добре знайоме не тільки когорті дослідників мистецьких скарбів Гуцульщини. Більше п'яти з половиною десятиліть життя Олексія Григоровича було пов'язане з нашим навчальним закладом.

1945 року як директор тоді ще Косівського художньо-промислового училища О. Соломченко заснував при училищі музей народного мистецтва. За його словами, «виникла потреба у створенні в училищі музею народного мистецтва Гуцульщини як власної бази – унаочнення фахового навчального процесу, засвоєння практичних знань за профілями навчального закладу» [1, с. 13–16]. Створювався музей з метою: зібрати твори-оригінали найвидатніших майстрів Гуцульщини.

До речі, в 1945–1946 рр. у Косові вперше на Івано-Франківщині (тоді Станіславщині) сформувалася група майстрів народного мистецтва – членів Спілки художників України, які пізніше створили обласну організацію Спілки художників України.

Завдяки старанням мистецтвознавця О. Соломченка, який все життя присвятив збиранню, дослідженню та популяризації народного мистецтва регіону, впродовж багатьох років музейна збірка поповнювалася творами відомих майстрів і стала значною скарбницею гуцульського мистецтва.

Вона слугувала підґрунтям для самого Олексія Григоровича у його творчій працевсфері дослідження гуцульського мистецтва, свідченням цього є численні наукові публікації, у тому числі книги «Гуцульське народне мистецтво його майстри» (1959), «Народні таланти Прикарпаття» (1969), «Писанки Українських Карпат» (2002). Вони стали вагомим внеском в українське мистецтвознавство.

Єдиним до цього часу окремим виданням про музей є путівник «Скарбниця гуцульського мистецтва», підготовлений О. Соломченком і виданий 1987 року за сприяння Івано-Франківської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури [2]. Під керівництвом О. Соломченка в одному із залів музею періодично влаштовувалися виставки оригінальних творів майстрів народного мистецтва, професійних художників, репродукції творів сучасних майстрів різних видів і жанрів мистецтва, персональні виставки творчих робіт викладачів і студентів, матеріали етнографічних практик студентів різних курсів, що є важливим матеріалом, своєрідним арсеналом методичних посібників, використовуваних при вивченні фахових дисциплін «Композиція», «Робота в матеріалі», «Історія мистецтва за фахом».

Твори відомих майстрів народного мистецтва – джерело набуття професійних знань, не-

обхідних для належного освоєння та усвідомлення традиційної національної художньої спадщини з метою її подальшого розвитку.

Викладачі і студенти інституту провадять дослідницько-пошукову та творчо-експериментальну роботу, означають шлях вивідродження призабутих народних ремесел, традицій ткацтва і художнього розпису, відновлюють старовинні техніки вишивання.

Сьогодні колекція музею Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва нараховує понад дві тисячі експонатів. Три зали і фойє музею відведені для постійного експонування творів найвидатніших митців Гуцульщини другої половини XIX – початку XX століття, яких наука справедливо називає класиками, а також для показу творів сучасних майстрів Косівщини – кераміків, різьбярів, писанкарів, майстрів ткацтва і вишивки, дипломних робіт випускників навчального закладу різних років.

Особливі цінність становлять твори-оригінали гуцульських різьбярів – всесвітньо відомих майстрів зі славетної династії Шкрібляків з села Яворова Косівського району – Юрія Шкрібляка (1822–1884), Василя Шкрібляка (1856–1928), Миколи Шкрібляка (1858–1920), Федора Шкрібляка (1893–1960), Дмитра Шкрібляка (1925 р. н.), заслужених майстрів народної творчості України Юрія Корпанюка (1892–1977) та Семена Корпанюка (1894–1970) – онуків Юрія Шкрібляка по матері.

Юрія Шкрібляка справедливо називають класиком гуцульської різби по дереву. Відомо, що його декоративні вироби з неабияким успіхом експонувалися наприкінці XIX – на початку XX ст. на виставках у Відні, Коломиї, Кракові, Львові, Станіславі, Стрию, Тернополі, Трієсті та інших містах і неодноразово удостоювалися високих нагород [3, с. 23–25]. Твори Ю. Шкрібляка позначені чітким, пластично вишуканим різьбленням, легкістю композиції, гармонійно скомпонованими елементами орнаменту. Багато творів майстра зетнографічної виставки в Коломиї 1880 року закупили для свого приватного музею у Львові відомий меценат В. Дідушицький.

Творчу справу Юрія Шкрібляка продовжили та примножили три його сини – Василь, Микола і Федір. У ранніх своїх творах вони наслідували батька, а пізніше кожен зумів виробити свій мистецький почерк. Роботи братів Шкрібляків експонувалися на виставках у Коломиї, Косові, Кракові, Львові, Тернополі. Дослідники вважають, що після батька найкращим майстром був Василь [4].

Від 1907 року Василь Шкрібляк працював інструктором різьблення по дереву та інкрустації «Крайового научного закладу для різьбярства та металевої орнаментики» у м. Вижниці на Буковині. Цим періодом датовані його роботи, представлені в експозиції музею: таріль, рахва, портретна рама і барильце. У всіх роботах В. Шкрібляка впізнаємо «певну легку різьбярську руку, дуже докладний рисунок і ніжно чисте виконання» – так писали про майстра у рецензії на виставку 1912 року в Коломиї [5, с. 6].

Микола Шкрібляк створив своєрідний спосіб декорування – поєднання «січеної різби» з інкрустацією бісером різних кольорів. Він приділяє увагу світлотіньовим та кольоровим ефектам. Своєрідно вибудовує композиційне вирішення орнаменту. Орнаментальні мотиви ритмічно укладаються на всій поверхні тарелі.

Відомий художник і мистецький критик Іван Труш, аналізуючи «Виставку українських артистів» у Львові (1905) на сторінках журналу «Артистичний вісник», подав високу оцінку творів яворівських різьбярів братів Шкрібляків, які були головними репрезентантами гуцульського мистецтва. За участь у виставці Василь і Микола були нагороджені золотими медалями, а Федір отримав похвальний лист [6, с. 24–25].

У фондах музею зберігаються унікальні твори визначного майстра, засновника річківської школи художнього різьблення Марка Мегединюка (1842–1912). Ще за життя майстра його роботи користувалися великим успіхом на багатьох різних виставках, удостоювалися нагород і закупувалися колекціонерами. Скринька і барильце М. Мегединюка – надзвичайно цінні експонати музею, своєрідні мистецькі шедеври в галузі різьблення по дереву не тільки

Гуцульщині. Майстерно виконані, інкрустовані бісером різних кольорів і крученим мосяжним дротиком, вони вирізняються оригінальною вишуканістю форм, особливим, незвичним, способом декорування.

Дослідженню творчості М. Мегединюка присвятив свою ґрунтовну наукову розвідку Олексій Соломченко [7, с. 8–14]. Особливу увагу в ній приділено мистецтвознавчому аналізу скриньки барильця з фондів музею інституту. Дослідник, зокрема, зазначає: «Скринька має форму міні-моделі української традиційної скрині. Всі її сторони щедро декоровані елементами і мотивами геометричного характеру, інкрустовані улюбленою технікою М. Мегединюка – викладанкою пацьорками. Але це не просто орнаменти-прикраси. Це ціла абетка знаків-символів, прочитавши які, можемо збагнути, яким глибоким змістом вони сповнені, як багато про що вони нам розповідають, насамперед про оточуючий нас світ, про його незбагненні таємниці, про будову Всесвіту. Ця символічна мова, виражена мудрою людською фантазією, образотворчими засобами» [7, с. 12].

Досить повно представлена в музеї творчість видатних майстрів косівської школи різьблення – Василя Девдюка (1873–1951), Володимира Гуза (1904–1991), Івана Балагурака (1922–2002), Миколи Федірка (1920–2003).

Василь Девдюк у віштовісторію народного мистецтва Гуцульщини як визначний майстер різьби по дереву, мосяжництва, а також як новатор у справі декорування виробів з дерева. На особливу увагу заслуговує те, що Василь Григорович упродовж свого творчого життя виховав цілу плеяду майстрів, викладаючи впродовж тринадцяти років (1905–1918) у Вишницькій школі деревного промислу та металеві орнаментики, щона Буковині. На початку 1920-х років заснував приватну школу у власному помешканні в с. Старий Косів, де безкоштовно навчав художньої обробки дерева молодих хлопців з Косова та навколишніх сіл. За вісімнадцять років (1921–1939) із школи Девдюка вийшло сорок п'ять майстрів. Майстерня-школа Василя Девдюка була своєрідним центром художньої обробки дерева і металу на Гуцульщині [8, с. 27–28].

У музеї інституту зберігаються три портретні рамки та вішачок для рушника, виконані В. Девдюком (1903, 1906). Одна з рамок декорована випалюваним орнаментом, дві інші – різьблені. Для підсилення звучання різьблених мотивів «головкاته» В. Девдюк використовує бісерні жних кольорів (білий, блакитний), а вмістях з'єднання частин рамок уводить квадрати з перламутром у середині. Для декорування вішачка використано різьбу та інкрустацію перламутром, що вдало доповнює конструкцію виробу.

Вирізняються стилістикою творів відомого косівського майстра Володимира Гуза, який навчався у Львівській промисловій школі, а переїхавши до Косова, активно працював творчо і був викладачем композиції та роботи в матеріалі у нашому навчальному закладі [9, с. 347–352]. В музеї інституту зберігаються орнаментальні тарелі, рахва, боклага та свічники В. Гуза. Ворнаментальних тарелях майстер найбагатше декорує центр, а вже йому підпорядковує інші частини. Різьблені мотиви часто підкреслює інкрустацією металом. Сама ця особливість і вирізняє різьблені вироби Володимира Гуза. Всі роботи підписані майстром: «В. Гуз. Косів», далі вказана дата виконання. Чи то на денці рахви, чи на тарелі або на основі свічника підпис доповнюється стрічкою різьбленого орнаменту. Це – своєрідний логотип майстра.

Водній з музейних вітрин розміщено творів відомого косівського майстра Миколи Тимківа (1909–1985). Характерною їх прикметою є те, що виконані вони із застосуванням техніки жирування металом. З-поміж інших робіт майстра вирізняються рахва, скринька і рамка для виконаних жакардовою технікою тканин портретів Т. Шевченка та І. Франка, які М. Тимків подарував музеєві. Окрім ряду творів, в експозиції бачимо підготовлені майстром на спеціальних дощечках таблиці-взірці поширених елементів та мотивів різьблення, інкрустації, жирування та випалювання.

Прикметні ознаки майстрів-різьбярів з с. Брустурів репрезентують інкрустовані тарелі, підсвічники, фруктівниці Олексія та Василя Ванджураків, різьблені тарелі Миколи Грєпінця

ка. Музей тішиться колекцією бондарських виробів заслуженого майстра народної творчості України Івана Грималюка (1904–1989) з села Річки Косівського району.

В експозиції представлено 34 вироби майстра, декоровані художнім випалюванням. Колекція кераміки містить гончарні вироби таких відомих осередків як Косів, Коломия, Кути, Пістинь. Цінним в експозиції музею є розписані пічні кахлі і миски Івана Баранюка (1816–1860), Олекси Бахматюка (1820–1882) з Косова, Петра Кошака (1864–1941) з Пістиня. Найпоширенішим на Гуцульщині було виготовлення ужиткового посуду – мисок, тарілок, дзбанків, калачів, плесканців, свічників, декорованих рослинним та геометричним мотивами (листочками, копитцями, зубчиками, дугами). У вітринах одного із залів привертає увагу розписаний гончарний посуд косівських майстрів Павлини Цвілик (1891–1964) та Надії Вербівської, миски Марії Тим'як (1889–1970) і тарелі Стефанії Зачук. Поряд з розписаним гончарним посудом експонується гончарний димлений посуд косівського майстра Юрія Ілюка (1915–1995).

У музеї зберігаються твори відомих косівських майстрів-кераміків другої половини ХХ століття, членів Національної спілки художників України – Валентини Джуранюк, Олександри та Василя Швеців, розписані у традиційному колориті, а також скульптура малих форм Михайла Кикотя, Михайла Озерного, Василя Стрипка, виробів майстрів-мосяжників (топірці, келефи, згарди, чепраги, пряжки, персні).

Колекцію художніх виробів зі шкіри становлять обвіжки і ташки, чересита гаганці, святкові жіночі чоботи, виконані невідомими майстрами ХІХ – початку ХХ століття. Особливо цікава з погляду декорування металевими оздобами тівка відомого майстра Федора Якіб'юка (1877–1958). Окремий стенд експозиції знайомить з писанками Гуцульщини, зокрема космацькими і замагорівськими. Це відомі середки писанкарства з локальними особливостями.

Серед творів декоративного ткацтва ХІХ–ХХ століть у музеї зберігаються скатертини і верети косівської майстрині Ольги Горбової (1907–1990), ткани рушники лауреата Національної премії України ім. Тараса Шевченка, відомої ткалі з с. Шешори Ганни Василячук (1924–2003), ткани рушники заслуженого майстра народної творчості Параски Борук із с. Рожнів Косівського району. Художня вишивка представлена роботами заслужених майстринь народної творчості України Ганни Герасимович (1889–1974) та Галини Киви (1930–1979) – рушники, накидки на телевизор, серветки, виконані технікою вишивки хрестиком, низинки та гладі.

Високохудожнім мистецька спадщина народних майстрів Гуцульщини знаходить свій подальший розвиток у дипломних роботах випускників навчального закладу. Творчі роботи викладачів і студентів неодноразово експонувалися на різних виставках, зокрема на Всеукраїнських виставках у Києві – «Традиції народного мистецтва та сучасність» (1997), «Автентика і час» (2003), звітних творчих виставках у Національному художньому музеї у Львові (1998), Палаці мистецтв у Львові (2006), обласних виставках в Івано-Франківську, Коломиї, Косові.

У залах музею представлено кращі дипломні роботи випускників різних освітньо-кваліфікаційних рівнів підготовки («молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст»), що їх репрезентують випускаючи відділи училища і кафедр інституту. Рецензії на дипломні роботи засвідчують, що народне мистецтво – першооснова всіх видів художньої творчості – і нині невпинно збагачується молодими талантами. І це вже дуже добре. Адже шлях до збереження і примноження пролягає через піднесення етнографічної культури, через підготовку фахівців, здатних розвивати творчі принципи народного мистецтва. Сама на таких засадах повинен базуватися, розвиватися і діяти наш навчальний заклад.

Доречним буде процитувати слова академіка НАН України Миколи Жулинського під час відвідин музею інституту: «Радість моя велична! Бо гордий я тим, що тут, у Косівському інституті, який має таку багату традицію збереження і продовження народного мистецтва,

живеплідний дух творчого самовираження народу нашого, що в цьому музеї пульсують невичерпні, вічноживі джерела самовияву українського народу в глині, дереві, залізі, в тканині, малярстві... Народна культура завжди запліднювала творчу уяву на мистецький спалах у нових формах, стилях, інашобов'язок – берегти золотунитку традицій творчого самовияву українського народу» [10].

Ото жнаголосимо, що музей Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв є важливим академічним підрозділом навчального закладу, навчально-виховним і популяризаторським осередком гуцульського мистецтва й для широкої аудиторії громадськості міста, району, області, України та численних закордонних гостей. Доречі, музей відвідали понад 500 іноземних делегацій з Англії, Болгарії, Канади, Китаю, Німеччини, Польщі, Румунії, США, Франції, Чехії, Японії.

Матеріали музею вивчають художники, мистецтвознавці, дослідники народної творчості, етнографи, краєзнавці, історики та ін.

Представники багатьох країн, видатні українські діячі науки і культури, репрезентанти влади і вищого духовенства, відвідавши музей, залишили хвилюючі записи у книзі відгуків. На сьогодні записи ведуться у черговій об'ємистій книзі. У ній, як і в попередніх, високо оцінюються мистецькі вироби народних майстрів Гуцульщини, представлені експозиції музею, а також нові творчі роботи вихованців навчального закладу, переважна більшість яких виконана з дотриманням національних традицій.

Гадаємо, буде правомірним, на завершення мови про музей, процитувати кілька окремих записів.

«Захоплений високим рівнем неповторної національної школи. Глибока вдячність викладачам і студентам: майстрам високого мистецтва, хранителям народної душі. Нових високих здобутків, розвитку і процвітання унікальному інституту. З захопленням і вдячністю – Ю. Ключковський, народний депутат України. 12.05.2005 р.» [11, с. 91].

«Отримали величезну насолоду від відвідання та ознайомлення з експозицією Вашого неповторного музею. Разом з Вами гордимось нашою народною традицією і спадщиною, нашими видатними майстрами і тимідтьми, які зберігають і примножують мистецтво Гуцульського краю. Слава учителям і їх послідовникам! З глибокою повагою – професор Львівського національного університету ім. І. Франка І. Ковальчук. 3.01.2003р.» [11, с. 87].

«Прекрасний музей. Неоціненні скарби людських рук і розуму. Скарби діючі, працюючі, які проростуть добром душі майбутніх українців. Бажаємо сили і вдячності людської колективу педагогів інституту. Доземно вдячна – О. Теліженко, голова Черкаського осередку НСМНМ України, заслужений художник України. 1.08.2002р.» [11, с. 82].

«Таке враження, що ніби побував у храмі. Храмі, побудованому на честь мого народу. Відвідання музею більше збагачує знання про Україну і українців, ніж читання проміжків з її історії. Таке враження, що я спілкувався з душами предків. – Л. Сандуляк, посол України в Румунії. 18.05.2002 р.» [11, с. 81].

«Захоплений побаченням. Бажаю великих успіхів студентам і педагогам Косівського інституту збагнути шедеври предків і прагнути їх перевершити. – А. Бокотей, ректор Львівської академії мистецтв. 26.04.2002» [11, с. 79].

Напевно, недаремно музей Косівського інституту називають скарбницею гуцульського мистецтва.

1. Соломченко О. Науково-методичний центр (музей) коледжу його використання в навчально-виховному процесі // Мистецькі студії '02: Науковий збірник. – Косів: Писаний Камінь, 2002.

2. Соломченко О. Скарбниця гуцульського мистецтва: Путівник по музею Косівського технікуму народних художніх промислів імені В.І. Касіяна. – Івано-Франківськ: Облполіграфвидав, 1987.

3. Молинь В. Класик гуцульської різьби (До 180-річчя від дня народження Юрія Шкрібляка) // Народне мистецтво. – 2002. – № 1–2.

4. Родина Шкрібляків. Альбом / Автор-упорядник Р. Захарчук-Чугай. – К.: Мистецтво, 1979.
5. Лукіянович Д. Вистава домашнього промислу в Коломиї. – Львів: Неділя, 1912. – Ч. 38–40.
6. Труш І. Вистава українських артистів // Артистичний вістник. – 1905. – Зощ. 2–3.
7. Соломченко О. Мистецький дивосвіт Марка Мегединюка // Писанка. – Верховина, 1997. – Ч. 1(18).
8. Молинь В. Василь Девдюк // Народне мистецтво. – 2003. – № 3–4.
9. Молинь В. Неординарна постать Володимира Гуза (до 100-річчя від дня народження) // Мистецтвознавство України. – К.: Музична Україна, 2005. – Вип. 5.
10. Жулинський М. Запис у книзі відгуків і вражень музею КДПДМ. – 19 травня 2001 р.
11. Запис у книзі відгуків і вражень музею КДПДМ.

Лідія ТОВЧЕНКО

доцент кафедри фізичного виховання НАОМА

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ ОЗДОРОВЛЕННЯ ДУХОВНОСТІ

Нині розвиток вищої освіти в Україні визначається стратегією її приєднання до Болонського процесу. Еквівалентність освіти щодо міжнародних стандартів при підготовці фахівців європейського рівня у вищих навчальних закладах України потребує не тільки ефективного вдосконалення професійної освіти, а й забезпечення високого рівня фізичної підготовленості фахівців [3].

Важливу роль у загальному розвитку майбутніх архітекторів, художників, мистецтвознавців відіграє також фізичне виховання як одна з підсистем цілісного педагогічного процесу. Сучасний фахівець розглядається не тільки як професіонал, а й як фізично здорова та духовно багата особистість, що вміє підтримувати своє здоров'я і спроможна сповідувати здоровий спосіб життя.

Зміни, що відбуваються в українській вищій школі, не минули й питання фізичної культури. Здійснюється корекція нормативно-програмного, науково-методичного і технологічного забезпечення, збільшується кількість годин, спрямованих на самостійну роботу студентів [3], у тому числі

на самостійне заняття фізичною культурою і спортом, що зумовлене не втішною картиною з погляду стану здоров'я молодих людей, зокрема студентів в Україні.

Статистика засвідчує, що:

- 9 з 10-ти студентів мають певні проблеми зі здоров'я;
- на 100 студентів припадає 95 і більше захворювань різної складності;
- до 50 відсотків студентів перебувають на диспансерному обліку;
- кожен 5-ий студент (а на гуманітарному факультеті навіть 2–3-й) зарахований до підготовчої спеціальної медичної групи або взагалі за станом здоров'я звільнений від фізичних навантажень [5].

У наш час значно збільшилася кількість несподіваних, непередбачуваних ситуацій. Це вимагає винахідливості, швидкої реакції, здатності до блискавичної концентрації та переключення уваги, просторово-часової точності рухів та біохімічної раціональності останніх. Виконання таких вимог можливе за умови міцного, фізичного тренованого здоров'я.

Для зміцнення здоров'я, збільшення рухової активності та фізичного вдосконалення студентів на заняття з фізичної культури необхідно витратити 10–12 годин на тиждень [6]. Відповідно до навчальної програми з фізичного виховання обсяг обов'язкових (аудиторних) занять має становити не менше 4 годин на тиждень [4], решта часу (6–8 годин) відводиться для самостійної роботи студентів. Насправді ж заняття фізичною культурою та спортом у структурі вільного часу у більшості студентів не перевищує 5–7 відсотків [2].